

O ustvarjanju margine v navidez demokratičnem jezikovnem svetovanju – na primeru diskurza o *odnosih z javnostjo/javnostmi*

1 Uvod

V javnosti (ali pa morda »javnostih«) je v zadnjih dvajsetih letih večkrat vzniknila razprava o pravilnem slovenskem poimenovanju dejavnosti in posledično službe, ki se ji po angleško reče »public relations«. Če stanje, ki ga za prelom stoletja ugotavlja Verovnikova (2002), privzamemo za veljavno še danes, se v rabi, namenjeni splošni javnosti, za ta pojem pojavlja približno deset poimenovanj ali različic poimenovanj, ki pa si kljub navidez veliki podobnosti po svojem statusu v splošni jezikovni rabi niso popolnoma enakovredna. Višjo vrednost posameznim različicam dajejo predvsem jezikoslovci – ob tem se sicer opirajo na komunikološko stroko, ki da hoče pri vzpostavitvi lastne terminologije slediti terminološkim idealom, a slednje, večinoma sicer za nazaj, v resnici določijo jezikoslovci.

Naj na kratko opišemo zgodovino konkretnega poimenovanja. Nekoč je bil pri nas bolj ali manj ustaljen izraz »oddelek/služba za stike z javnostjo«, v devetdesetih letih prejšnjega stoletja pa se je začel ob tem pojavljati tudi izraz »odnosi z javnostmi« in z njim »služba za odnose z javnostmi«.¹ Po Verovnikovi (2002: 757–759) naj bi se to zgodilo v piarovski stroki, ki je ugotavljala, da izraz »stiki z javnostjo« ne ustreza angleškemu pojmu »public relations«; na eni strani naj bi ustreznega poimenovanja ne omogočala beseda »stiki«, na drugi strani pa edninska oblika samostalnika »javnost«. S pojavitvijo alternativnega izraza se je seveda hitro pojavilo tudi razpravljanje, katera od dvojnic je »pravilna«, kar je še toliko manj presenetljivo, če upoštevamo, da se je novi izraz pojavil z zavestnim namenom poprave

¹ Pojavljala so se tudi druga poimenovanja (npr. »piar«), ki jih v diskusiji puščava ob strani. Za najine namene je najrelevantnejša razprava o izbiri med različicama »... z javnostjo« in »... z javnostmi«; tudi izbira med »stiki« in »odnosi« naju torej ne zanima.

starega/ustaljenega izraza, ki spremenjenim časom menda ni več ustrezal: le izraz z množinsko obliko samostalnika »javnost« naj bi namreč pomensko ustrezno poudaril, »da imamo opravka z različnimi interesnimi ali ciljnimi skupinami, saj ljudje nismo homogena skupina z enakimi interesi, potrebami in prizadevanji« (Wikipedija, geslo »Odnosi z javnostmi«).

Med jezikoslovci sta se pretežno pojavljali dve mnenji: 1) da je »pravilen« izraz z besedo »javnost« v edninski obliki; 2) da je »pravilen« izraz z besedo »javnost« v množinski obliki. Zagovor edninske oblike in odklanjanje množinske oblike ponudi npr. Lenarčič (2004: 172, op. 3), Korošec (2004) pa naj bi po Lumbar (2006: 71) tako mnenje pripisal tudi Janezu Dularju: samostalnik »javnost« naj pač ne bi imel množinske oblike. Na drugi strani se množinska oblika zagovarja npr. v Kalin Golob (1997/98, 2001), Verovnik (2002) ter Kalin Golob in Logar (2008). Po Kalin Golob (1997/98: 147; enako Verovnik, 2002: 760 ter Kalin Golob in Logar, 2008: 667) naj bi množinska oblika samostalnika »javnost« ne pomenila odklona od jezikovnega sistema oziroma neslovničnosti, kar naj bi potrjevala tudi naslednja Toporišičeva (1992: 142) trditev: »Kadar dobijo neštveni samostalniki konkretiziran pomen, postanejo števni: *dve železi* 'dva kosa železa'.« Opredelitev za množinsko in proti edninski obliki je zelo neposredno ubesedena v Verovnik (2005), ko je po razlagi pogledov piarovske/komunikološke in jezikoslovne stroke sklenjeno: »[č]e verjamemo obema strokama, je odgovor na v naslovu zastavljeno vprašanje [tj. *Stiki z javnostjo* ali *odnosi z javnostmi?*] torej nedvomno *odnosi z javnostmi*.«; ali pa v Kalin Golob in Logar (2008: 667), kjer se neneutralno ugotavlja, da »[ž]al lektorji in nekateri drugi jezikoslovci pod vplivom precej ozkih kritik še vedno vztrajajo pri zvezi *stiki z javnostjo* [...]«. ²

1.2 Jezikovno svetovanje in njegova družbenorazvrščevalna vloga

Ob pojavitvi novih pojmov in posledično novih besed se često oglasi jezikoslovci – marsikdaj dejansko na poziv ostalih uporabnikov jezika – ki skušajo prek svoje vloge področnih strokovnjakov kot arbitri določiti, katera beseda je ustreznejša/pravilnejša/bolj slovenska itd. Tako se tudi od naju kot jezikoslovcev morda pričakuje ravno to, da se bova v

² Nekako vmesno stališče se kaže v Slovenskem pravopisu (Toporišič s sod. 2001), ki v geslu »javen« navaja tako »oddelek za stike z javnostjo« kot tudi »oddelek za stike z javnostmi«, ob tem, da je slednjemu pripisan publicistični register. Razlag za svoje navedbe in oznake pa Slovenski pravopis ne navaja.

sestavku na koncu opredelila za eno od obeh strani v predstavljeni debati, vendar je najin cilj drugačen. Opozoriti želiva na pomanjkljivosti običajnega odzivanja jezikoslovcev (kar vključuje tako neposredno svetovanje v obliki odziva na 'klic na pomoč' kot tudi posredno svetovanje v obliki spontanega komentarja aktualne teme), kjer se v razpravah o npr. novih poimenovanjih večinoma opredelijo za eno od možnih različic in jo s tem neposredno ali posredno razglasijo za edino pravilno oziroma drugo razglasijo za na nek način manjvredno. Če je opozorila na potrebo po načrtovanju jezikovnega korpusa slišati razmeroma pogosto, želiva tu opozarjati na manj pogosto izpostavljano dejstvo: ne le da vsako jezikovno svetovanje in načrtovanje ni enako dobro, dejansko lahko tudi v na videz nepreskriptivnem svetovanju, ki bi ga tipično imeli za pozitivno, hitro odkrijemo preskriptivnost. Lahko bi se torej reklo, da želiva načrtovati načrtovanje jezikovnega korpusa oziroma jezikovno svetovanje.

Kot sva ugotavljala že v Marušič in Žaucer (2000) ter Žaucer in Marušič (2009), glavna naloga jezikovnega svetovanja ne sme biti samo odgovarjanje na vprašanja oziroma zavzemanje stališč pri debatah, temveč predvsem izobraževanje uporabnikov. S svetovanjem, ki tudi izobražuje, uporabnikom dvigujemo jezikovno samozavest ter iz njih ustvarjamo samostojne in suverene uporabnike jezika. Takšno svetovanje se osredotoča na razlago problema ter enakopravno argumentirano predstavitev vseh možnosti. S tem govorca opremimo z orodjem, da se lahko sam odloča, kako naj jezik uporablja. Z drugačnim svetovanjem, pri katerem govorce vedno znova podučujemo, kaj je prav in kaj narobe, govorce »vzgjajamo v vedno bolj nesamozavestne in boječe uporabnike, ki jezikovno svetovanje ne le potrebujejo, temveč so od njega pravzaprav odvisni« (Žaucer in Marušič, 2009: 450). Hkrati demokratično svetovanje, kakor sledeč Orešniku (1995) poimenujeva tip svetovanja, za katerega se zavzemava, vse slovnično tvorjene dvojnice obravnava kot načeloma enakovredne, ne glede na izvor, zvrst itn. Pogovorne različice recimo predstavi kot sistemske in torej načeloma »nenapačne« različice, ki so vsaj v pogovornem kontekstu popolnoma legitimne, ob njihovem vnosu v nepogovorne kontekste pa se mora govorec zavedati, kakšen odziv lahko tak vnos sproži pri povprečnem sogovorniku. Pomembno je uzaveščanje razlikovanja med slovničnostjo, torej jezikovnosistemsko pravilnostjo, in kontekstualno primernostjo (prim. Žaucer in Marušič, 2009).

Seveda demokratičnost svetovanja ne sme biti omejena le na v takem ali drugačnem smislu »prave« jezikovne svetovalce (npr. take, ki svetujejo v okviru kakšnega servisa), ampak bi

morala biti vodilo vseh jezikovnih načrtovalcev, torej predvsem vseh jezikoslovcev, ki s pozicije stroke podajajo komentarje in nasvete. Namreč tako kot prek jezikovne rabe v nacionalnih državah postanejo stigmatizirani govorcei nenacionalnih jezikov, prek jezikovne rabe na govorce prehaja tudi stigma nestandardnih, nizkorazrednih, nižjeprestiznih, »nelegitimnih« jezikovnih različic (prim. Shohamy 2006: 29). Če se skozi neposredno ali posredno jezikovno svetovanje glede konkretnega družbeno opaznega primera jezikovne rabe vzpostavlja ena skupina govorcev, katere rabo javno podpirajo subjekti z za jezikovno svetovanje vplivno družbeno vlogo, in druga skupina, katere raba nima podobnega zaledja, hkrati pa jo omenjeni subjekti z za jezikovno svetovanje vplivno družbeno vlogo obravnavajo, kot da ne upošteva npr. avtoritete področne stroke, se s tem neizbežno prispeva k razvrščanju ene skupine govorcev na prestižnejšo družbeno pozicijo in druge skupine na družbeni rob. Če gre za družbo z relativno močno preskriptivno in samokorektivno tradicijo, je zaradi večje stigme, ki jo imajo manj prestižne jezikovne zvrsti, ta družbeno razvrščevalna moč še toliko vplivnejša.

V nadaljevanju bova poskusila na primeru svetovalne prakse v primeru »odnosov z javnostmi« ta pogled na pojem demokratičnosti v svetovanju še nadgraditi.

2 Jezikoslovni vidik dvojnice in »opredeljeno« svetovanje

Ob predpostavki, da se piarovska/komunikološka stroka zavzema za množinsko rabo, je jezikoslovna opredelitev za množinsko obliko pri Kalin Golobovi (1997/98, 2001), Verovnikovi (2002, 2005) ter Kalin Golobovi in Logarjevi (2008) slonela na dveh glavnih postavkah: da prehod iz neštevne v števno rabo ni neobičajen in s tem ne ruši jezikovnega sistema slovenščine ter da gre za strokovno izrazje, ki je v absolutni domeni stroke. Drugo postavko lahko ponazorimo s citatom Verovnikove (2005): »Predvidevam lahko, da se kritiki množinske rabe torej ne zavedajo razlike med nestrokovno in strokovno rabo besed(e): *javnost* za stroko ni ena sama, temveč jo sestavljajo različne skupine ljudi, ki bodisi nastanejo ob kakem spornem vprašanju, sicer pa lahko označuje tudi kakršnokoli skupino ljudi, ki se od drugih loči po ozemeljskih ali interesnih lastnostih.«

V tem razdelku bova poskušala navedeno argumentacijo postaviti pod vprašaj, in sicer tako, da se bova posvetila predstavljeni nuji po vpeljavi tudi števne rabe sicer neštevne

samostalnika in neteoretični, posredni pojasnitvi intuicije, ki pri precej govorcih to preumestitev zavrača ali jo je zavračala. (To pa ne pomeni, da poskušava vplivati na rabo dotičnega izrazja ali do zdaj že precej razširjeni izraz »odnosi z javnostmi« morda izganjati.)

2.1 Javnost in javnosti

2.1.1 Pogleda na konkretizirano rabo samostalnika »javnost«, ki ima navadno sicer nekonkretiziran pomen in je nešteven, sta verjetno dva. Kalin Golobova (1997/98, 2001), Verovnikova (2002, 2005) ter Kalin Golobova in Logarjeva (2008) pred jezikoslovske očitke oblika »javnostmi« upravičujejo s trditvijo, da ni z množinsko obliko prav nič narobe, saj naj bi bila uporaba množinske oblike pri številih samostalnikih pač vedno sistemska možnost. Tako lahko zveza »dve vodi« pomeni dva kozarca vode ali pa dve vrsti vode (recimo navadna in mineralna, ali pa Zala in Oda). Neštevne samostalnike naj bi namreč lahko sistemsko razdelili v števne količine (v primeru vode npr. v kozarce) in jih nato brez težav šteli; ali pa namesto o količini snovi govorimo o količini različnosti te snovi in torej preštevamo vrste neke snovi. Poleg kopice podobnih primerov to dokazujejo tudi opisi v jezikoslovni literaturi (npr. Toporišič, 1992: 142, 291). Podobni (sistemski) procesi verjetno obstajajo celo v vseh jezikih (prim. Acquaviva, 2008), tako da topogledno slovenščina ni tudi nikakršna izjema.

Če prvi pogled na konkretizirano rabo samostalnika »javnost« predstavlja trditev, da v tej rabi z množinsko obliko ni nič narobe, pa drugi pogled predstavlja komunikološka stroka, za katero se zdi, da množinsko obliko »javnostmi« celo zahteva (prim. wikipedijsko geslo »Odnosi z javnostmi« ali Gruban, 1997, citirano v Kalin Golob, 1997/98: 147, in Verovnik, 2002: 758), češ da edino ta pravilno prenese sporočilo, da piar služba ne obravnava javnosti kot ene oziroma enovite entitete, temveč komunicira z vsako od različnih skupin posebej. Kot je omenjeno že v uvodu, se sicer vsaj po nekaterih trditvah zdi, da je komunikološko stroko ne le v »legitimizaciji« množinske oblike, temveč tudi v odklanjanju edninske oblike dejansko podprla tudi zgoraj omenjena slovenistična literatura.

V nadaljevanju te sekcije bova pokazala, da jezikovna dejstva zahteve komunikologov ne upravičujejo, saj za nanašanje na množino različnih entitet ne uporabljamo vedno množinske

oblike neštevnega samostalnika. Nato bova predstavila tudi nekaj dvomov v povsem brezomejtvno uporabnost sistemskega orodja števne rabe običajno neštevnega samostalnika.

2.1.2 Če bi bili argumenti komunikologov glede nujnosti množinske oblike za neenovit pomen trdni, bi pričakovali ne le, da govorcem števna raba ne bo šla navzkriž z intuicijo, ampak dejansko tudi obrnjeno, da nam bo takrat, ko bomo naleteli na edninsko obliko, ta preprečevala, da bi samostalnik interpretirali kot nanašajoč se na npr. vrstno razslojeno entiteto. Za zgled s poimenovanjem telesa, ki bi ga po vključenosti v neko organizacijsko hierarhijo lahko primerjali s »službo za odnose z javnostmi«, si lahko zamislimo kakšen občinski »Oddelek za promet« ali pa kar »Ministrstvo za promet Republike Slovenije«. Nikakor se ne zdi, da bi zaradi edninske oblike v teh poimenovanjih prometa ne mogli razumeti kot vrstno neenovitega, obsegajočega tako mirujoči kot nemirujoči promet, ali pa tako cestni kot tudi železniški, plovni in zračni promet. Enako velja za razumevanje nosnika samostalnika »kultura« ali »okolje« v nazivu »Ministrstvo za kulturo/okolje«, ki ga verjetno brez težav interpretiramo tudi vrstno neenovito (popularna kultura, visoka kultura itd.; urbano okolje, ruralno okolje itd.), z razumevanjem nosnika samostalnika »zunanja politika« v nazivu »Odbor za zunanjo politiko«, ki ga verjetno brez težav interpretiramo tudi vrstno neenovito (z različno politiko do različnih držav), ali pa z razumevanjem nosnika samostalnika »novinarstvo« v nazivu »Katedra za novinarstvo«, ki ga verjetno brez težav interpretiramo tudi vrstno neenovito (raziskovalno in klasično novinarstvo; športno, gospodarsko ... novinarstvo). Tudi v »salonu pohištva« kljub edninski obliki običajno pričakujemo tako kuhinjsko kot spalnično pohištvo. Še več, ne le da ni videti, da bi edninske oblike pri omenjenih zgledih preprečevale vrstno neenovito interpretacijo nosnika; marsikateremu govorcju intuicija preprosto zavrača zgornje zglede z množinskimi oblikami relevantnih samostalnikov, prim. »Ministrstvo za promete«, »Odbor za zunanje politike«, »Katedra za novinarstva« ali »Salon pohištve«. Na to opozori tudi Lenarčič (2004: 172, op. 3) z opazko, da je muzikologija veda o glasbi in ne glasbah, četudi seveda vemo, da se muzikologija ne ukvarja le z eno samo vrsto glasbe.

Pravzaprav lahko dejstvo, da edninska in množinska oblika ne prinašata nujno različne interpretacije, vidimo tudi neposredno na področju rabe piarovskega izrazja. To razkriva izraz »sporočilo za javnost«, ki se je (prim. Verovnik, 2002: 760, Lenarčič, 2004: 172, op. 3) v piaru ohranil z edninsko obliko tudi po spremembi »stikov z javnostjo« v »odnose z javnostmi«, hkrati pa ni razloga, da je npr. neka ustanova prek piar službe po eni strani »v

odnosih« s heterogenim subjektom, »sporoča« pa vedno samo homogenemu subjektu. Podobno razkriva raba poimenovanj za piar službo. Sodeč po wikipedijskem geslu »Odnosi z javnostmi«, naj bi bila namreč med izrazoma »stiki z javnostjo« in »odnosi z javnostmi« pomenska razlika. Vendar pregled dejanske rabe (gl. Verovnik 2002) kaže, da službe s primerljivo funkcijo in delovnim obsegom včasih nosijo prvi naziv, včasih drugega; na podlagi tega lahko sklenemo le, da splošna raba (tudi v piarovski praksi) ti dve poimenovanji uporablja sopomensko oziroma med njima ne vidi pomenske razlike, zapis v wikipedijskem geslu pa izraža ali ozko teoretično komunikološko rabo ali pa željo nekega posameznika ali neke skupine, kakšna naj bi po njihovem raba bila, ne odraža pa tega, kakšna splošna raba (tudi v piarovski praksi) v resnici je. In končno je seveda tudi vse prej kot realno pričakovati, da je recimo direktor strojniške stroke (torej nek »običajen« govorec, ne npr. komunikolog), ki je pred tridesetimi leti piar službo v svojem podjetju naslavljal s »služba za stike z javnostjo«, danes pa jo naslavlja s »služba za odnose z javnostmi«, to isto piar službo pod starim nazivom dojemal kot komunicirajočo z enovito javnostjo, pod današnjim pa jo dojema kot komunicirajočo z neenovito javnostjo oz. z različnimi javnostmi; za povprečnega govorca je tudi, če je spremenil svojo rabo z »javnostjo« na »javnostmi«, vse skupaj najverjetneje še vedno samo novo ime za isto službo.

S tem seveda nočeva reči, da tudi zgoraj omenjeni »promet«, »pohištvo« itd. nikakor ne bi mogli dobiti množinske oblike. Še posebej ob količinskih izrazih se to verjetno zgodi hitreje, v slovničnem okolju, kot je npr. »Ministrstvo za promet« – pa tudi »odnosi z javnostmi« – pa je nastop take rabe očitno manj naraven, saj to potrjuje tako dejanska raba kot tudi preverjalna intuicija pri npr. zgoraj omenjenih zgledih. To pa pomeni, da če se za tako rabo odločimo, moramo ravno tako, kot pričakujemo od drugih, da bodo prepoznali namero naše inovativne rabe in nas zaradi nje ne bodo gledali postrani, hkrati tudi sami pričakovati, da marsikdo naše rabe ne bo posvojil, ker pač nasprotuje njegovemu jezikovnemu občutku rojenega govorca, torej njegovemu sistemu slovenščine. Če se mi kot govorcju slovenščine torej zdi, da z rabo množinske oblike posebej poudarjam neenovitost npr. »prometa« ali »javnosti«, zato še ne smem pričakovati, da bo v danem slovničnem in pojmovnem okolju tako poudarjanje neenovitosti jezikovni čut narekoval vsem govorcem. Še toliko bolj pomembno pa je, da obe možnosti oziroma motiviranost obeh intuicij prepozna jezikoslovna stroka ter da potem ne zavzame pozicije le ene skupine govorcev in hkrati odklanja intuicije druge skupine kot napačne oziroma kot intuicije, ki izhaja iz jeziko(slo)vne in področnostrokovne (v našem primeru komunikološke) nerazgledanosti.

2.1.3 Videli smo torej, da če bi bila za neenovito interpretacijo običajno neštevnih samostalnikov števna raba res nujna, bi tudi vse neštevne samostalnike v ednini razumeli, kot da se nanašajo na eno samo entiteto, kar se ne zdi res. Nadalje pa lahko vidimo, da čeprav je tvorba množinske oblike neštevnih samostalnikov in potem njena interpretacija načeloma vedno možna, uporaba tega postopka ni prosta, temveč se zdi vezana tako na jezikovni kot zunajjezikovni kontekst.

Kot je omenjeno zgoraj, se zdi »Salon s pohištvi« precej nenaravno ime za pohištveno trgovino, vendar se hkrati zdi manj neobičajno reči »Preden sem se vselil v to stanovanje, sem na hitro kupil pohištvo, potem se je pa izkazalo, da je stanovanje že opremljeno, tako da imam zdaj dve pohištvi, eno je v stanovanju, drugo pa v kleti«; še vedno se sicer zdi npr. »dvojno pohištvo« precej naravneje. Podobno velja za zgoraj omenjeni »Odbor za zunanjo politiko«, kjer se sliši »Odbor za zunanje politike« precej nenaravno, medtem ko bi verjetno lažje sprejeli npr. »Naloga se ukvarja s vsemi dosedanjimi zunanjimi politikami Slovenije, namreč zunanjo politiko v času prvega ministra, zunanjo politiko v času drugega ministra in zunanjo politiko v času tretjega ministra«; ali pa za večjo nenaravnost množine v zvezi »Ministrstvo za kulture« kot v »Ministrica se je končno začela brigati tudi za različne alternativne kulture«. Verjetno kakšen segment govorcev tako relativno razliko prepozna ali je prepoznaval tudi med zvezama »odnosi z javnostmi« in npr. »naslavljeni več različnih javnosti naenkrat«.

Sprejemljivost števne rabe tudi neštevnih samostalnikov je morda različna tudi med besedotvorno različnimi samostalniki. Marsikateri samostalnik na *-ost* se zdi še posebej nenavaden v množini. Vendar za povrhu tudi znotraj razreda samostalnikov na *-ost* ni prave enovitosti. Medtem ko se zdi popolnoma običajno govoriti o »obveznostih« (Google najde 340.000 zadetkov) in »odgovornostih« (42.000), ki sta skoraj bolj pogosto rabljena števno kot neštevno (množinski orodnik »obveznostmi« ima trikrat več pojavitev kot edninski »obveznostjo«), ter še kar običajno o »norostih« (5.000), je precej težje sprejeti »stalnostih« (5), »odraslostih« (0) ali »otročnostih« (0) – kar vse potrjujejo tudi navedeni spletni korpusni podatki (stanje z dne 1. 3. 2011).

Skratka, vsekakor ni smiselno preveč na široko trditi, da zveza z običajno neštevnim samostalnikom v množinski obliki nikdar ne krši sistema in govorcem »ne sme« biti nesprejemljiva; sprejemljivost je gotovo odvisna tako od jezikovnega kot zunajjezikovnega

konteksta. Če do števne rabe običajno neštevni samostalnikov po Toporišiču (1992: 142) pride, »[k]adar dobijo neštevni samostalniki konkretiziran pomen«, potem nam intuicija govorcev, ki zavračajo množinsko rabo, sporoča, da zanje ta samostalni ni dobil konkretiziranega pomena.

2.2 Navidezna demokratičnost, oziroma nedemokratičnost kljub sprejetju nove oblike

Zanimivo je, da bomo mnenje, ki je glede dvojnice »odnosi z javnostjo« ~ »odnosi z javnostmi« odklanjalo množinsko obliko, verjetno hitro interpretirali kot tipičen primer preskriptivnega in purističnega pristopa, saj neko novo obliko odklanja; in obenem bomo mnenje, izraženo v Kalin Golob (1997/98, 2001), Verovnik (2002, 2005) ter Kalin Golob in Logar (2008), verjetno hitro interpretirali kot tipičen primer nepreskriptivnega, demokratičnega pristopa, saj je s pozicije jezikoslovne stroke stopilo v bran novi obliki in jo zagovarjalo kot sistemsko. Vendar kot rečeno, ker se je v pristopu, za primer katerega sva jemala Kalin Golobovo (1997/98, 2001), Verovnikovo (2002, 2005) ter Kalin Golobovo in Logarjevo (2008), ne le zagovarjalo eno od oblik, temveč hkrati tudi drugo odklanjalo, oziroma ker nista bili kot »legitimni« in razložljivi eksplicitno pojasnjeni intuiciji obeh skupin govorcev, tudi ta pristop pravzaprav predstavlja tipičen preskriptivizem; predpisal je, da je nekaj možno in da posledično neka intuicija, ki jo ima nezanemarljiva skupina govorcev, ni upravičena/sistemska in s tem ni »pravilna«. Razlika je le to, da v tem primeru ne gre za odklanjanje nove oblike, kar se najobičajneje razume kot klasično puristično držo (prim. Urbančič 1987, Pullum 2004), temveč za odklanjanje stare rabe oziroma »stare« intuicije. Oba pristopa v primeru dvojnice torej v duhu nedemokratičnega svetovanja izbereta eno in odklanjata drugo, s čimer neposredno prispevata k razvrščanju govorcev in skupin govorcev glede na družbeni center oziroma margino, pri eni od obeh skupin pa posredno še prek nižanja jezikovne samozavesti oziroma krepljenja kompleksa neznanja jezika. Temu se lahko jezikovno svetovanje (vsaj deloma) ogne edino z nevtralno pojasnitvijo jezikoslovne »logike« obeh dvojnic oziroma intuicije obeh skupin govorcev.^{3,4}

³ Praviva »vsaj deloma«, ker mora namreč vsako svetovanje vzeti v zakup, da svetovalec že s samim oglašanjem s pozicije »jezikovnega svetovalca« in še toliko bolj npr. s pozicije univerzitetnega jezikoslovca postavlja jezikovni zgled, ki ga bo zaradi statusa, ki ga pripisuje npr. družbeni poziciji univerzitetnega kadra, marsikdo postavil kot prestižno različico; konec koncev verjetno tudi, če bi tak jezikoslovec nasvetjemalcu govoril ravno nasprotno, kot bi se nasvetjemalec sam ravnal. Tovrstnemu vplivu se pač ne da izogniti. Če sklepamo po Shohamyjevi (2006: 25), ki opisuje zgodovinski razvoj dojemanja jezika kot zaprtega sistema, naj bi tudi že praktično vsako opisovanje jezika hočeš nočeš vodilo do kodifikacije in širjenja dojemanja jezika kot zaprtega

V tej luči lahko tudi še enkrat presodimo trditev, da množinska oblika samostalnika »javnost« ne pomeni odklona od jezikovnega sistema oziroma neslovničnosti, ker da gre za dobro znan proces prehoda samostalnika iz neštevne v števno rabo (Kalin Golob, 1997/98: 147, Verovnik, 2002: 760, Kalin Golob in Logar 2008). Če kot jezikovni dejstvi sprejmemo obe intuiciji glede »odnosov z javnostmi« – torej tako intuicijo tiste skupine govorcev, ki obliko »javnostmi« v tej zvezi sprejema, kot tudi intuicijo tiste skupine govorcev, ki obliko »javnostmi« v tej zvezi zavrača – ta trditev ne more biti popolnoma resnična. Kadar se namreč v jeziku pojavlja več intuicij, praktično ni mogoče, da bi bila katerakoli od njih strukturno jezikoslovno nemotivirana, tj. da ne bi izhajala iz jezikovnega sistema. V našem primeru pa to pomeni, da oblika »(služba za) odnose z javnostmi« v sistemu prve skupine govorcev res ne predstavlja odklona, zato jim intuicija ne nasprotuje prehodu v števno rabo tudi v tej zvezi, v sistemu drugih pa ta oblika odklon predstavlja, zato jim intuicija prehod v števno rabo v tej zvezi odklanja. Težava je torej v tem, da smo slovenščino predstavljali kot en sam, enovit sistem, kar za konkretni pojav ne ustreza jezikovnim dejstvom, kot jih izpričujejo intuicije dveh skupin govorcev. Oba sistema brez dvoma poznata prehod samostalnikov v števno rabo, razlikujeta pa se v tem, kako široko aplikacijo tega procesa dovoljujeta, oziroma v tem, ali v zvezi »(služba za) odnose z ...« sprejmeta konkretizirano interpretacijo samostalnika »javnost«.

3 Sklep

Na primeru poskusa nadomestitve oziroma nadomestitve izraza »stiki/odnosi z javnostjo« z izrazom »odnosi z javnostmi« sva predstavila prakso jezikovnega svetovanja/komentiranja, za katero sva razlagala, da kljub navidez demokratičnemu pristopu (jezikoslovno argumentirano upravičevanje jezikovne novosti) pravzaprav predstavlja podobno nedemokratičen pristop kot bolj klasičen puristični pristop. Še posebej, ker so se v tem primeru na eni strani zbrali komunikološki in jezikoslovni strokovnjaki, ki so se v javni diskurz o nadomeščanju izraza

sistema in s tem do ustvarjanja skupin, torej takoj tudi ustvarjanja glavnine in margine; vendar če to vzamemo kot neizogibno, še vedno obstajajo opisi z bolj in manj segregacijskim pristopom.

⁴ Seveda bi lahko rekli, da medtem ko zagovarjanje ene in odklanjanje druge nezanemarljivo pogoste različice pomeni ignoriranje intuicije le ene od skupin govorcev, pomeni hkratno pojasnjevanje obeh nezanemarljivo pogostih različic kršenje intuicije dveh skupin in je v tem še celo bolj preskriptivno; vsaj če ne razumemo izraza »preskriptiven« kot predpisujoč nujno samo eno različico. Morda bi se zato veljalo izrazu »preskriptiven« izogniti in operirati npr. samo z izrazom »demokratičen«; četudi gre namreč v predlaganem pristopu za kršenje intuicije dveh skupin namesto le ene, vendarle ni dvoma, da je ta pristop, če je pospremljen s pojasnitvijo, bolj demokratičen, ker ne opredeljuje intuicije ene skupine kot pravilne in intuicije druge skupine kot napačne.

vključevali z relativno bolj prestižnih družbenih pozicij področnih strokovnjakov in univerzitetnih slovenističnih strokovnjakov, na drugi strani pa le nerazložena intuicija »običajnih govorcev« ali pa jezikoslovni segment z družbeno in strokovnofunkcijsko nižjim družbenim prestižem, lahko na tako jezikovno svetovanje/komentiranje gledamo tudi v luči njegovega eksplicitnega vpliva pri stigmatizaciji jezikovnih različic in s tem razvrščanju skupin govorcev na družbeni center in margino.

Edini način, da se jezikovno svetovanje vsaj do neke mere izogne tovrstnim učinkom, je čim bolj nepreskriptivno in nevtralnno pojasnjevanje jezikovnih dejstev. Da se nepreskriptivnosti in nevtralnosti čim bolj približamo, bo moral svetovalec v primeru, ko se v nezanemarljivem številu pojavlja več različic/intuicij, eksplicitno pojasniti »jezikovno logiko« oziroma sistemsko motiviranost vseh, ne samo ene od njih.

Hkrati je seveda smiselno, da tovrsten komentar spremljajo še druge stvari, npr.: predstavitev korpusnih podatkov o relativni pogostosti posamičnih različic; sociolinguistični vidiki posamičnih različic (npr. da se nekaterim govorcem zdi vzorec X neustrezen in lahko zato ob njegovi uporabi pričakujemo tak in tak odziv; da nekateri govorci ali na podlagi intuicije ali na podlagi nespontanega, zavestnega razmišljanja o jeziku vzorec X zavračajo, in sicer s tako in tako »logiko«/utemeljitvijo, kar pa ne te ne drugih intuicij o istem vzorcu ne naredi bolj ali manj »pravilnih«); razlaga, da ni nič nenormalnega, če govorca nek njen vzorec »moti« – ker se pač loči od njegovega in mu s tem podira njegovega; in seveda tudi razlaga, da kljub temu, da prisotnost tega občutka »motenja« sprejmemo kot normalno, to ne pomeni, da to upravičuje kakršnokoli diskriminacijo na podlagi tega občutka »motenja«.

Seveda se dobro zavedava, da je tako svetovanje ideal, ki je v praksi žal pogosto težko izvedljiv. A vsaj potencialno uradno svetovanje in svetovanje z družbeno prestižnih pozicij bi si ga že morale postavljati za cilj.

Za konec pa še omeniva, da neglede na izpostavljanje diskurza v primeru »odnosov z javnostmi« seveda ne trdimo, da je to edini primer take svetovalne prakse; »odnose z javnostmi« sva izbrala za predmet študije pač zato, ker gre za primer, ki je bil prek občil, kot sta dnevno časopisje in radio, razmeroma precej odmeven tudi v širši javnosti. In seveda tudi nikakor ne trdimo, da nisva bila tudi sama večkrat udeležena pri kakšnem svetovanju, ki je v prepričanju, da ponuja demokratičen nasvet, z razlaganjem sprejemljivosti samo ene od

jezikovnih različic v resnici prav tako zagrešilo ravno nasprotno, torej nedemokratsko odrekanje drugi različici/intuiciji.

Literatura in viri

Acquaviva, Paolo 2008. *Lexical Plurals. A Morphosemantic Approach*. Oxford: Oxford University Press.

Gruban, Brane s sod. 1997. *Pristop k odnosom z javnostmi*. Ljubljana: Pristop.

Kalin Golob, Monika 1997/1998. »Očitna javnost in javna očitnost.« *Jezik in slovnost*, 43 (4), 143–150. [objavljeno tudi kot Kalin Golob, Monika 2001. »Oblikovanje in razumevanje pojma javnost v slovenskem knjižnem jeziku.« *Teorija in praksa*, 35(2), 306–315.]

Kalin Golob, Monika 2001. *Jezikovne reže*. Ljubljana: GV revije.

Kalin Golob, Monika in Nataša Logar 2008. »Terminologija odnosov z javnostmi: od upoštevanja terminoloških načel do pridobivanja podatkov iz besedil.« *Teorija in praksa*, 45(6), 663–677.

Korošec, Tomo. Pogovor s Tomom Korošcem o terminologiji odnosov z javnostmi v Sloveniji, 15. 11. 2004.

Lenarčič, Simon 2004. *Popravopis. Kaj je narobe in kaj manjka v novem Slovenskem pravopisu?* Ljubljana: samozaložba.

Lumbar, Katja 2006. *Problematika strokovnega izrazja v odnosih z javnostmi*. Magistrsko delo, Univerza v Ljubljani.

Marušič, Franc in Rok Žaucer 2000. »Jezikovnosvetovalna služba kot vzdrževalec jezikovnega prestiža ter nujen pripomoček pri jezikovnem načrtovanju«. V: Inka Štrukelj (ur.) *Kultura, identiteta in jezik v procesih evropske integracije. Zbornik prispevkov s 3. kongresa Društva za uporabno jezikoslovje Slovenije*. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije, 269–279.

Orešnik, Janez 1995. *Uradi za jezik v Skandinaviji*. Ljubljana: SAZU.

Pullum, Geoffrey 2004. *Ideology, Power and Linguistic Theory*. Rokopis, dosegljiv na <http://www.lel.ed.ac.uk/~gpullum/MLA2004.pdf> in <http://people.ucsc.edu/~pullum/MLA2004.pdf> (dostop: 29. 6. 2011).

Shohamy, Elana 2006. *Language Policy: Hidden agendas and new approaches*. New York: Routledge.

Toporišič, Jože 1992. *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

- Toporišič, Jože s sod. (ur.) 2001. *Slovenski pravopis*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Urbančič, Boris 1987. *O jezikovni kulturi* (3. izdaja). Ljubljana: Delavska enotnost.
- Verovnik, Tina 2002. »Slovensko izrazje odnosov z javnostmi«. *Teorija in praksa*, 39, (5), 755–765.
- Verovnik, Tina 2005. »Stiki z javnostjo ali odnosi z javnostmi?« *PP: pravna praksa*, 24(35/36), str. 29.
- »Odnosi z javnostmi«, http://sl.wikipedia.org/wiki/Odnosi_z_javnostmi, objavljeno 17. 4. 2005/zadnjič dopolnjeno 6. 6. 2011 (dostop: 29. 6. 2011).
- Žaucer, Rok in Franc Marušič 2009. »Jezikovno svetovanje, praksa in ideali«. V: Marko Stabej (ur.), *Infrastruktura slovenščine in slovenistike (Obdobja 28)*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 449–456.